

Гонимовский

Poul Andersen

8. juni 1901 – 19. juli 1985

Af Inger Ejskjær

Poul Andersen blev født i 1901 i Skydebanegade i København, men forældrene flyttede til Lykkesholms Allé på Frederiksberg, hvor Poul Andersen voksede op. Hans far var forvalter i Drewsens firma for elektriske artikler, han havde været ansat i Schalburgs vinfirma i Nyborg. Begge forældre var fynboer.

Poul Andersen var enebarn, men hans far sørgede for, at han ikke blev forkælet, han tog ham med på lange cykle- og badture. Poul Andersen var stærkt knyttet til sin muntre og livsglade mor, men hun døde, da drengen kun var 15 år. Det var en meget stor sorg for faderen, der døde allerede i 1922; i en vis forstand blev det en livslang sorg for sønnen.

Poul Andersen gik i Niels Ebbesensvejens skole, hvor man tidligt opdagede hans musikalitet og begavelse. På skolens og sin mors initiativ, før hun døde, fik han friplads på Henrik Madsens skole, hvorfra han blev matematisk student i 1919. Han var glad for skolen og sine kammerater, som han dog ikke havde meget at gøre med uden for skoletiden, ikke til nogen fortrydelse i øvrigt, han havde vist nok i sit eget. Vi har en sjællandsk grammofonoptagelse i Institut for dansk Dialektforskning, hvor en kone fortæller om et kvindebarselskilde. Hun siger om gæsterne: De var jo med alle, også degnemadammen og alle husmandskonerne, men de måtte jo sidde nederst ved bordet, begribeligvis. Poul Andersen fortalte, at efterhånden som han steg i graderne, rykkede han ved studenterjubilæerne højere og højere op ved bordet, begribeligvis.

Det var nok lektor Th. A. Müller, der blev bestemmende for Poul Andersens valg af dansk som fag. Han havde tænkt på en musikuddannelse – han gik allerede tidligt til violinspil – men der fandtes ikke noget universitetsstudium i musik på det tidspunkt, og han var bange for, at talentet ikke var stort nok til en musikerkarriere. – Han overvejede at tage engelsk og historie som bifag, men det blev til en konferens i nordisk filologi. Medvirkende hertil var sandsynligvis, at han allerede i de første studieår – fra 1919 – havde den nyudnævnte docent Johs. Brøndum-Nielsen som lærer. Denne holdt i 1920 en række inspirerende forelæsnin-

ger og øvelser om dialekter og dialektforskning, der syv år senere udkom som bog. Hertil havde Poul Andersen forberedt et afsnit om fynsk. I øvrigt havde Poul Andersen i sit muntre og gæstfri hjem og i ferierne på Fyn i Nyborg, Svendborg og især Ørbæk haft mere kontakt med dialekttalende end københavnere normalt. Der kom således på Lykkesholms Allé udover en hel del fynboer også en kreds af bornholmere. Man spillede dilettantkomedie, musicerede og sang. Poul Andersens mor havde et stort repertoire bl. a. af danske sange, hun havde i sin ungdom været på højskole. Efter at Poul Andersen i 1922 havde giftet sig med Ragnhild Sørensen, kunne han hos sin svigerfamilie høre horsensjysk, og gennem en logerende student, Niels Haislund, fik familien en kreds af morsingboer som venner.

Uden tvivl fik Brøndum-Nielsen hurtigt øje på den unge students evner, både på det videnskabelige, pædagogiske og organisatoriske område. I hvert fald fik han ham allerede i 1922 ansat som halvdags timelønnet assistent ved Udvalg for Folkemaal (forkortet til og i daglig tale UfF), der ikke før havde haft fast kontor, og som til 1929 måtte nøjes med to halvdags assistenter. Det betød naturligvis arbejde for Poul Andersen, men dog ved faget. Forud for sin eksamenslæsning kunne han i hvert fald opgive sin »sagførervirksomhed«, som han siden sagde; han havde i øvrigt for resten af livet glæde af sit studenterarbejde hos overretssagfører Hallager; han fik lært noget om regnskabsopstillinger og boopgørelser. I øvrigt afløste hans kone ham i jobbet, mens han læste færdig. Det var han stolt af; det var ikke så almindeligt dengang, at unge ægtefæller skiftedes til at have arbejde. Konferensen blev bestået i 1926 med et fint resultat og uden at nogen side af faget var negligeret.

Efter konferensen blev Poul Andersen i 1926 ansat som sekretær, det vil sige daglig leder af Udvalg for Folkemaal. Den egentlige leder, Marius Kristensen, som Poul Andersen satte meget højt, kom lejlighedsvis, men tog sig vist ikke af det daglige arbejde. I 1929 blev Poul Andersen tillige undervisningsassistent i dansk fonetik ved Københavns universitet, i 1942 opnåede han lektorudnævnelse i dansk dialektologi, i 1947 blev han videnskabelig assistent, men først i 1959 med professorudnævnelsen blev Poul Andersen fast ansat. Han fungerede til 1971.

Jeg vil først omtale Poul Andersens virke som leder af Udvalg for Folkemaal, dernæst give et omrids af hans forfatterskab og et billede af ham som universitetslærer.

I sit virke ved UfF var Poul Andersen på én gang den utrolig arbejd-

somme medarbejder og den inspirerende leder. Som medarbejder var han i høj grad med både ved skrivebordet og i marken. Man benyttede i de første år endnu kun rent sproglige spørgelister, men efter at Poul Andersen havde udarbejdet en stor sag- og emneorienteret spørgeliste på grundlag af ordforrådet i Skautrups *Et Hardsysselmål*, begyndte også på betydningssiden en mere systematisk materialesamling til den ordbog over de danske ømål, som Udvalg for Folkemaal oprindeligt var bestemt til at varetage som hovedopgave.

Der var både i ind- og udland en stadig stigende interesse for sproget som form eller system, og specielt inden for dialektologien var der fokus på »ord og sag«-linien. Naturligt inspireret heraf ønskede Poul Andersen, at ordbogsartiklerne skulle indeholde dels en systematisk notation af lydformerne dels en solid saglig beskrivelse som grundlag for betydningsangivelserne. Med henblik på det sidste moment gik man sådan frem i praksis, at hver redaktør fik et antal emneområder til specialundersøgelser og redaktion. Poul Andersen nedlagde et kolossalt arbejde i sine sagområder, som jeg senere skal nævne. Han har således redigeret eller forredigeret en meget stor del af sit saglige stof til ordbogen.

Han fik i 1927 sat tidsskriftet *Danske Folkemaal* i gang og redigerede det i øvrigt selv til 1971. Det var tænkt som kontaktorgan til meddelere over hele landet og havde i de første årgange en fast spørgsmålsrubrik og beretninger om sider af landbo- og fiskerlivet af lokale meddelere. Uff's kontakt til meddelerne var dog oftest direkte, og Poul Andersen kom i årenes løb stort set hele landet rundt som optegner. Fonografvalser, grammofonpladser og bånd vidner herudover om hans flid som optager af dialektprøver. Grammofonoptagelser måtte foregå i samarbejde med provinsmuseer og Statsradiofonien – Uff fik aldrig selv en »radiovogn« som svenskerne.

Det var imponerende at opleve Poul Andersen i marken. Han havde en enestående evne til at skabe kontakt til sine lokale hjælpere. Han forstillede sig aldrig; måske netop derfor faldt han så godt ind i mange forskellige miljøer. Vi har en Bo Bojesen-tegning bevaret – ordlyden til den fortæller, at Udvalg for Folkemaal har intensiveret sin indsamling af gamle ord. På tegningen sidder en lille spinkel gammel kone med hovedtørklæde strammet til oven over en spids næse og tandløs mund og kigger skeptisk hen på et stort brød af en magister med fodformede sko og maksimaltøj. Han ser temmelig dum og malplaceret ud ved et hjørne af bordet, der flyder med forskelligt ragelse, og hvor en kat har slået sig ned; på gulvet står der en høne og siger gok, gok! Den magister er ikke Poul

Andersen og konen ikke en af hans hovedmeddelere. Han har siddet klemt her og der, men meddelejerne kom til at betragte ham som en ven og gjorde sig umage for at lære ham fynsk, mønsk, sjællandsk, bornholmsk, samsisk eller andet jysk. Upåtrængende venlighed og godt humør er én ting, men jeg tror, at det især var Poul Andersens respekt for eget arbejde, der smittede og betingede successen. Han bagatelliserede aldrig arbejdet, det var lige vigtigt hver gang og blev det derfor også for hjælperne.

Poul Andersen kunne glemme tiden totalt; jeg har hørt ham sige muntert bebrejdende til et par gamle thybo-koner, der havde fortalt et par timer og var ved at være trætte: 'Jamen vi har jo først lige fået garnet på væven, vi må da have tøjet færdigt.'

Som leder var Poul Andersen sit instituts organisator og skaber, naturligvis bistået af de kolleger, der efterhånden kom til – især ved Poul Andersens energiske indsats for at skabe forbedrede lønforhold og rimelige lokaleforhold. UFF havde trange omgivelser, først i Tøjhusgade, senere på 1. sal i Universitetsbiblioteket i Fiolstræde, faktisk kun det vinkelformede areal, hvor der nu står udstillingsmontrer, men hvor vi sad indtil 10 mennesker. Endelig i 1960 opnåede Poul Andersen, at institutionen blev flyttet til St. Kannikestræde 13, ved overgangen til universitetet under det nye navn Institut for dansk Dialektforskning. Herved løsnedes det lønmæssige bevillingsforhold til Carlsbergfondet, de sidst ansatte var udelukkende stats aflønnede. Men Poul Andersen sled for at opnå rimelige pensionsordninger for sine ældste kolleger og sig selv. Især ved imødekommenhed fra Carlsbergfondets side lykkedes det til dels, men lederen opnåede aldrig en anstændig statspension for sig selv.

Ikke blot på instituttet blev der trukket på Poul Andersens administrative talent, herunder hans evner til at forfatte ansøgninger og indberetninger til bevilgende myndigheder. Han var således ud over at være redaktør af instituttets tidsskrift og dets serieudgivelser fra 1935 tillige sekretær i udgiverselskabet Universitets-Jubilæets danske Samfund i mere end et halvt århundrede. Fra 1927 redigerede han med vekslende kolleger *Acta Philologica Scandinavica*'s bibliografi, fra 1952 var han medredaktør af tidsskriftet.

Poul Andersens videnskabelige produktion kan ud fra en lidt håndfast inddeling siges at bestå af

- 1) udgaver,
- 2) sprogligt-etnologiske afhandlinger og ordhistoriske undersøgelser,

- 3) dialektgeografiske arbejder,
- 4) strukturalistiske beskrivelser af dialektale udtrykssystemer og
- 5) kritisk-vurderende kommentarer og forskningsoversigter.

Den første udgave kom i stand på Brøndum-Nielsens foranledning; det var Peder Jacobsens prisarbejde fra 1885, *Mundarten i Flemløse Sogn*. Opgaven er forbilledligt løst og indebar, at Poul Andersen måtte sætte sig grundigt ind i vestfynsk. Bogen forelå færdig i 1933.

I 1938 havde Poul Andersen en anden vigtig udgave om fynsk færdigtrykt, nemlig Rasmus Rasks ungdomsoptegnelser af fynske ord og talemåder, notater til en fynsk grammatik og en lille lydskreven sprogp prøve under titlen: *De fynske Bønders Sprog*. Arbejdet med disse Rask-manuskripter var vanskeligt, men udgaven er redigeret med stor indlevelse og dygtighed. I Poul Andersens værdifulde indledning vises bl. a., hvordan Rasks »lydskrift«, der var under stadig udvikling, når sit klimaks med hensyn til fonetisk og fonematisk troværdighed i den lille fynske sprogp prøve.

En slags forstudie til udgaven foreligger i afhandlingen »Nogle Fejl i Rasks Lydopfattelse« i festskriftet til Verner Dahlerup 1934. I en parentes kan indskydes, at Poul Andersen i 1937 havde bidraget til samleværet *Fra Rask til Wimmer* med en vægtig afhandling, der oprindeligt var blevet holdt som foredrag, om Rasmus Rask som lingvist.

Der kunne trækkes en hel del andre udgaver frem, af rent sprogligt-dialektale arbejder eller af sprogligt-etnologiske og folkloristiske beskrivelser, alle med grundig og skønsom tilrettelæggelse af materialet og i flere tilfælde med originale studier i indledningerne. Jeg vil blot pege på en udgave af et skrift, der tidsmæssigt står lidt for sig selv, en facsimileudgave af et Hans Vingaard-tryk fra 1531 med titlen *En merkelig grundfest Disputatz*. Det er et reformationsskrift, oversat fra tysk af en i øvrigt ukendt Jens Peerszøn, hvis sydøstjyske proveniens Poul Andersen sandsynliggør i en indledende sprogbeskrivelse; det vigtigste resultat er en redegørelse på komparativt grundlag for oversætterens ortografi, der karakteriseres som »det betydeligste Eksempel på en Spire til en jyskpræget ortografisk Norm.«

Som det gælder for de fleste af Poul Andersens udgaver er også hans sprogligt-etnologiske forfatterskab forbundet med hans interesser, som de udfoldede sig for ordbogen. Hans produktion inden for dette felt vidner om hans begavelse både på det filologiske og det etnologiske gebet, og han havde talent for kombinationen heraf: den førnævnte Wörter und Sachen-retning inden for dialektologien. I 1949 bidrog han til festskrift til

H. P. Hansen: Herning med den spændende afhandling om vævens jyske navne: Væv og Vævild. Det genstridige vest- og sønderjyske *vævild* bringes elegant sprogligt og sagligt på plads som en falsk singularis-subtraktion af et oprindeligt pluralt *væv(i)lider*, hvis andet led har betegnet de skråtstillede vævestøtter; navnet frembyder derved en parallel til andre nordiske og øvrige germanske navne for væven. Et andet vigtigt arbejde vedrørende væveterminologi om navne på søller, »Forms and names of heddles«, er trykt i det svenske tidsskrift *Folk-liv* (bind 14-15 fra 1951), hvis redaktion Poul Andersen var medlem af fra 1938.

Udover vævning var Poul Andersens vigtigste ord-og-sag-områder tækning, bødkerarbejde og andet arbejde med træ fra skovning til arbejdet med bindingsværk og gårdens hele indretning. En hel del mindre arbejder vidner herom. Jeg nøjes med at henvise til min bibliografiske oversigt (p. 223-224). Mindre teknisk-etnologiske end de nævnte arbejder er en række ordhistoriske eller ordetymologiske bidrag trykt i forskellige tidsskrifter og festskrifter, men de er præget af samme skabende sproglige fantasi. Morsomme eksempler på sådanne ordstudier er udredningerne om *prosekkage* i Danske Folkemaal 1 og 2 og om *pisallike* i festskriftet til Ole Widding fra 1977. Det førstnævnte ord *prosekkage* er ikke – som folkeetymologien har gjort det til – en slags lysebrød, bagt i den gamle store og mørke ovn, men hænger sikkert sammen med frisisk *bros* i betydningen 'skør, smuldrende' om kager og brød. Det andet ord, *pisallike*, der på Fyn betyder anekdote eller opremsende vrøvlhistorie, på Stevns 'lille rund pandekage', sættes overraskende og overbevisende sammen med *psalter*.

Poul Andersens virke som dialektgeograf blev indledt i 30'erne i forbindelse med nordiske planer om et skandinavisk ordatlas. Her som på så mange felter ydede Poul Andersen stor kollegial hjælp til bl. a. svenske kolleger ved at udsende spørgeskort om for dem relevante emner, f. eks. husdyrnavne, og ved at bistå med dansk materiale til flere svenske publikationer. Men planerne til det nordiske atlas strandede desværre. Poul Andersen havde megen lyst til at arbejde med dialektgeografi. I disputatsen, som jeg senere skal komme ind på, fornemmer man glæden ved den geografiske sammenligning, men dér bortset fra hovedemnet mest i ekskurser, hvor f. eks. anomalier i østfynsk ofte forklares ud fra det i visse henseender mere arkaiske vestfynsk. I 1974 skrev Poul Andersen til festskriftet til Kristian Hald om »Hvirvel og Vridel«, ord for et primitivt dørlukkesystem i Danmark og Sydsverige. Han skelnede klart mellem illustrationskort og »Sprachatlas als Forschungsinstrument« eller med

Gilliérons ord: stumme kort som forskeren får til at tale. I den nævnte afhandling kortlægger og tolker Poul Andersen de danske ord for dørlukket hørende til de to stammer i *hvirvel* og *vridel*. Det gøres elegant og overbevisende. Under kortlægning af sydsvenske former bruger Poul Andersen kortet på gilliéronsk vis til at påvise nogle substansbetegnende »vikarord« i en stribe ned i Sydsmåland og Skåne, opstået fordi lukkeanordningen ændredes under påvirkning fra syd og vest. Nordsmåland bevarer derimod sit gamle ord *vriel*, *vrele* for den nye »sag«: træstumpen der hvirvler om sit søm og som har fortrængt den gamle »sag«, den vredne vidjebøjle, der blev sat ned over et par stolper og derved kunne lukke en lem eller staldør.

Et unægtelig større og mere prætentivt dialektgeografisk arbejde end et nordisk atlas kom Poul Andersen med i som medarbejder ved og præsident for den nordiske sektion af *Atlas Linguarum Europae* under Union Academique Internationale. Hans dialektologiske erfaring og sproglige bon sens kom på flere områder det europæiske arbejde til gode – hvilket blev i høj grad værdsat.

Det fornemste resultat inden for Poul Andersens strukturalistiske forfatterskab er disputatsen *Fonemsystemet i Østfynsk på Grundlag af Dialekten i Revninge Sogn* fra 1958. Universitetskollegerne havde ventet på den, deres ansøgning om et ekstraordinært professorat til Poul Andersen var indgivet allerede før alle medlemmer af bedømmelsesudvalget havde læst bogen, som man kan se det i universitetets årbog for årene 1958 til 1963. Professoratet blev senere gjort ordinært.

Det er en mesterlig bog, i hvilken hele Poul Andersens sproglige intellekt folder sig ud. Og så er det sådan en spændende bog, hvor problemerne stilles op, anskues fra alle sider, vendes og drejes med alle deres intrikate komplikationer, og så kommer løsningen, afgørelsen, tolkningen i det ene kapitel efter det andet. Når man har læst bogen, har man et meget stærkt indtryk af, hvad Poul Andersen dybest set ville med sin bog: han ville lære læseren, den dialektologiske og lingvistiske læser, noget om fynsk på alle fronter. I den fonetiske finte­gning mærker man arven fra Jespersen; man ved virkelig, hvordan fynsk lyder, når man har læst sig gennem bogen. Man ser på tonekurverne i det store eksperimentalfonetiske materiale, hvordan tonen stiger eller falder i de særlige ordtyper, man hører for sig ordenes udtaler og ser dem veksle fra øst mod vest eller syd på de smukke farvelagte kort. Poul Andersen ville også lære læseren noget om fynskens opbygning, dens inderste struktur.

Han siger et sted, at en videnskabsmand selvfølgelig er afhængig af sin tid i den forstand, at det er naturligt, at han lader sig inspirere af en eller flere af de beskrivelsesmodeller, der dukker op i hans egen tid.

For Poul Andersen var den store inspiration til disputatsen strukturalismen, specielt i Louis Hjelslevs udformning heraf. Han, der havde prøvet at optegne over næsten hele landet, vidste, hvor svært det var at se gennem et broget virvar af egne og kollegers impressionistiske lyd gengivelser og fikserede faste udtrykselementer. Og et sådant fikserende eller strukturerende pionérarbejde var nødvendigt for Ømålsordbogen. Men først og fremmest er bogen båret af Poul Andersens egen inspiration og indsigt; han havde således ikke noget mønster at følge, der var ikke nogen fast tradition for stavelsesbeskrivelsen, som der var for de jyske dialekter allerede fra Lyngbys tid.

Bjerrums disputats om det sydslesvigske Fjoldemål og Ella Jensens bog om midtøstjysk forelå, men Poul Andersen var på jomfruelig jord som fynsk strukturalist. Han løste på en måde de opgaver, som Rask havde stillet. Poul Andersen havde alle vanskelige danske accentfænomener at tage stilling til i én og samme dialekt eller dog dialektgruppe. Og det var vel at mærke først med Poul Andersens beskrivelse, at det hele, ikke bare de tonale accenter, blev erkendt og systematisk beskrevet. Nogle af accentfænomenerne kunne beskrives som mekaniske ledsagefænomener til visse typer, andre kunne vises at have distinktiv funktion, f.eks. den stigende tonale stødvariant. Poul Andersen anvendte som sit inddelingskriterium og redskab et af ham selv udarbejdet ordtypesystem, og han valgte, som han selv udtrykte det, en praktisk tolkning – accentfænomenerne blev omtolket til dobbeltforekomst af vokal eller konsonant, det fik hans abstrakte notation til at minde om bogstavskrift.

Hvordan blev så disputatsen modtaget?

Ja, det er vist sjældent, at en doktorand har modtaget så megen uforbeholden – jeg kan roligt sige: hyldest af en række højtbegavede jævnaldrende kolleger, som Poul Andersen gjorde det på disputatsdagen: Anders Bjerrum, Paul Diderichsen, Kristian Hald, Louis Hjelslev, alle så de først og fremmest den sproglige bedrift i kollegaens disputats; der var ikke noget at føje til den dialektale beskrivelse, herunder opstillingen af såkaldte primitive invarianter; altså var det den abstrakte overbygning, der kunne diskuteres, men i øvrigt kun blev det i næsten drillende form – der var søndagsstemning i auditoriet. – Nu må man jo heller ikke tro, at der var noget landligt duftende og enkelt over notationen, selv om Poul Andersen kaldte den praktisk. Den er skarpsindig og logisk, måske på et

par punkter lidt unødigt kompliceret og med nogle ujævnheder i abstraktionsgrad og kategorisering; antagelig fordi synkretismebegrebet er benyttet på flere niveauer. Men da tolkningen er entydig set i relation til substansen, kan man ved sin brug af bogen standse, hvor man vil i analysen; og den har dannet mønster, efter min mening endda bedre end det dengang kunne forudses af opponenterne. Efter min bedømmelse er Poul Andersens i sin beskrivelsesprocedure klarere end f. eks. franske og fransk-svejtiske strukturalistiske dialektbeskrivelser af Martinet – Fourquet-skolen.

Til Poul Andersens strukturalistiske forfatterskab hører også vor fælles beskrivelse af det sydsamsiske udtrykssystem i *Sydsamsisk I*.

Poul Andersens evne til at holde sig helheden for øje og at se konsekvenserne af en sproglig foretelse eller af en beskrivelse heraf er efter min mening et konstituerende træk i hele hans forfatterskab. Næppe nogen nordisk filolog har så klart som Poul Andersen kunnet belyse f. eks. apokopen med dens lydlige og systematiske konsekvenser. Belæg herfor kan fremdrages fra flere forskellige af hans arbejder.

Jeg ser også dette træk udfoldet i Poul Andersens kritisk-vurderende forfatterskab og – måske mere overraskende – i et af hans lydhistoriske arbejder, som jeg vil medtage herunder (se nedenfor om 'Den bilabiale Spirant i Dansk'). – I 1969 var Poul Andersen opfordret til ud fra preprints til to foredrag til en kongres i Reykjavik at udarbejde nogle kommentarer dertil. Det ene hed »The Dilemmas of Dialectology«, det andet »Opportunities in Dialectology«. I sine Comments tager Poul Andersen afstand fra nogle af det sidstnævnte foredrags beskrivelsesbegreber, der vises at sammenblende fonetiske og fonemiske aspekter. Visse postulerede beskrivelsesvanskeligheder vises at være pseudoproblemer både ud fra en dialektgeografisk og en historisk fonologisk synsvinkel. Kritikken er klart tænkt og pædagogisk udtrykt.

Poul Andersens klare teoretiske sprogsyn kommer også frem i hans holdning til lydændring i relation til de to aspekter lydudvikling i betydningen lydglidning og spring – for at bruge P. K. Thorsens terminologi om analogisk betingede eller restituerende overgange. Poul Andersen betragtede Brøndum-Nielsens lyd- og bøjningslære i historisk fremstilling i *Gammeldansk Grammatik* som et storværk, men skønt han fremhævede *Gammeldansk Grammatik's* som oftest vellykkede forsøg på at fiksere enhederne bag ortografiens udtryk for dem – og enhedernes systematiske omplaceringer – var han naturligvis ikke blind for, at det i *Gammeldansk*

Grammatik findes nødvendigt at forklare hvorfor ændringer sker, og at der herunder tillægges enhederne lydverdier, der lejlighedsvis bliver opfattet som fysiske realiteter. Ej heller var han blind for visse junggrammatiske klicheer. Jeg vil slå ned på en af dem, det i Gammeldansk Grammatik ofte anvendte udtryk »særdialektale udviklinger«. En meget vigtig korrektion til noget, der er kaldt sådan i Gammeldansk Grammatik, har Poul Andersen givet i sin afhandling »Den bilabiale Spirant i Dansk«. Her isoleres spirantudviklingen ikke, fremstillingen er anti-atomistisk og tager hensyn til konsonantsystemet som en helhed, og herved kan Poul Andersen sandsynliggøre visse systembetingede og analogiske overgange, så at mindre sandsynlige frem- og tilbageudviklinger kan undgås i spirantbilledet. – Poul Andersen optræder altid med fast hånd som kritiker, men i en pædagogisk stil og med stor sans for den individuelle forfatterpersonlighed, han beskæftiger sig med. – I de førnævnte Comments optræder et udtryk, som var karakteristisk for Poul Andersen som kritiker: »jeg har egentlig aldrig rigtig forstået« ... den og den argumentation eller den vægt, der bliver lagt på det eller det. Det er ikke udtryk for nogen urban holdning, men et ærligt forsøg på at forstå folk ud fra deres forudsætning og så forklare, hvorfor den og den betragtning eller beskrivelse ikke er heldig – eller omvendt forklare hvorfor noget er godt. Poul Andersen havde en udpræget evne til at se bag om måske lidt tomme etiketter og følte sig mere tiltrukket af en logisk end af en psykologisk-mentalistisk retning. Det kan der findes belæg for flere steder i hans forfatterskab. De kritisk-vurderende oversigter, Poul Andersen har givet i flere forskellige publikationer over dansk dialektologisk forskning, er skrevet med rolig overlegenhed; det er dansk dialektologis nestor, der uddeler ros og ris til kolleger og gamle elever. Tonen kan blive skarpere, som i Poul Andersens vægtige opposition (trykt i Danske Folkemaal 15 fra 1949) mod Erik Kromans disputats *Musikalsk Akcent i Dansk*, hvor kun den originale beskrivelse af ærøsk tilkendes sproglig værdi. Det er en retfærdig, korrekt og sober kritik fremført af en mand, der aldrig selv arbejder med uunderbyggede påstande.

Jeg har flere gange karakteriseret Poul Andersens skriftlige fremstilling som klar og pædagogisk. Jeg skal give et omrids af Poul Andersen som pædagog. Han var en fremragende lærer – i begge sine discipliner; han varetog fonetik-undervisningen også i en del år efter lektorudnævnelsen i dialektologi. Artikulationsfonetikken blev krydret med store ekskursioner ind i det nordiske og kontinentale.

Poul Andersen var en lærd komparativ fonetiker og kunne gengive lydene selv, han kunne f. eks. også få vokalovertonerne frem, så det lød som musikundervisning i auditorium 5. Han passerede søerne på sin vej på cykel fra Markvej til universitetet, og han havde som fast regel, at når kastanietræerne var sprunget ud, skulle han være nået til stødet i dansk. En gammel elev fortalte en gang Poul Andersen, at hvis han så ham foran sig på cykel, opgav han at nå Frue Plads i tide. Men på kathederet var der ro over læreren.

Den dialektologiske undervisning blev drevet på et højt plan. Ud over at bibringe de studerende den nødvendige kundskabsballast i form af fakta formidlede Poul Andersen indsigt i de klassiske dialektologiske retninger og nyere strømninger inden for sprogvidenskaben som helhed. For særligt interesserede blev der afholdt særkurser og optegnelsesekskursioner. Og der var mange særligt interesserede, langt de fleste sproglige specialeopgaver blev valgt i dialektologi. På ekskursionerne gik det muntert til, men der blev først og fremmest arbejdet – også før og efter. Man kan se resultaterne i nogle af de trykte ekskursionsberetninger.

Poul Andersen skrev også lærebøger for sine studerende. Både hans danske fonetik – i *Nordisk Lærebog for Talepædagoger I* fra 1954, hvor Hjelm-slev skrev afsnittet om almen fonetik – og hans stencilerede *Orientering i dansk dialektologi* fra 1954 er dybtborende og originale; i fonetikken findes Poul Andersens ordtypeinddeling i første trykte udformning.

Poul Andersens pædagogiske ildhu fornægtede sig ikke, heller ikke senere. Engang var han og jeg med et par af mine studenter på Djursland. Det gjaldt optegnelsen af en særlig stødforekomst. På færgen til Hundested sammenlignede vi optegnelser; da var cyklen erstattet af bil, en af Poul Andersens kære Audi'er. Han sagde dybt optaget af det dialektologiske: Jeg har skrevet *aw-di*, *aw-di'en*, hvad har I? Først da vi lo højt, gik det op for Poul Andersen, at mens han sagde *afting*, dvs. *aften*, og *aftenen*, tænkte vi på bilen, den Audi, vi havde hørt så højt berømmet i de foregående dage.

Jeg vil gerne sammenfatte mit indtryk af læreren, kollegaen og vennen Poul Andersen. Han følte sit ansvar over for det arbejde, der blev ham betroet i så ung en alder, og over for sine kolleger. Han var i besiddelse af en vældig arbejdskraft med evne til at koncentrere sig om det væsentlige. Hans produktion er præget af intuition og indlevelsesevne, solid dømmekraft og roligt overblik. Hans fantasi løb ikke af med ham, idet han havde et udpræget talent for at anlægge et helhedssyn. Hans hovedværker be-

tegner original forskning; det er karakteristisk, at selv hvor en impuls, en inspiration er stærk, tumler Poul Andersen så længe med stoffet på sin egen manér, at resultaterne ikke ligner nogen andens. Han, der fordi hans pædagogiske evne og sans for mennesker var så stor, kunne virke som en Aladdin, til hvem resultaterne kom let, sled sig igennem sine afhandlinger, fordi det skulle være rigtigt, det der kom til at stå. Alligevel kunne en befriende elegance bryde gennem stilen, når problemerne og komplikationerne var blevet løst. Poul Andersen »blev let under tyngde« – med et citat. Hans sjældne offentlige fremtræden repræsenterede så godt som aldrig improvisation men forarbejde.

Gennem sin undervisning og forskning igennem mere end 50 år betonedede han, at dialektologien er specifik som disciplin inden for filologien, især gennem sin indsamlingsmetode og sin sikre beskrivelse forud for udnyttelsen af stoffet i f. eks. historisk øjemed. Han udførte pionérarbejdet med den strukturelle beskrivelse af ømålene og understregede og eksemplificerede metodebevidstheden inden for dialektologiens klassiske genrer, til hvilke han bidrog med ypperlig forskning. Han syntes selv, at hans virkefelt havde været begrænset: dermed mente han overvejende til det sproglige udtryk; men for yngre kolleger beredte og littede han vejen mod syntaks, orddannelse og semantik ved at indse, at vore utallige plader og bånd ville blive en død skat, hvis de ikke blev aflæst til tekster i tide. I øvrigt er det morsomt, at Poul Andersen altid troede, at de områder af sprogbeskrivelsen, han ikke var direkte involveret i, dem ville han heller ikke kunne magte. Jeg tror, det hænger sammen med, at han i udpræget grad havde evnen til at beundre andres arbejde, f. eks. sine kollegers. Når Poul Andersen berømmede en af dem, sluttede han aldrig med at sige: »men ...«. Han gav noget af sig selv til mange ved at være åben, ved at have sine meningers mod og samtidig være lydhør over for andres synspunkter. Hans stærke tro på værdien af og respekten for sit arbejde gav ham en naturlig myndighed. Han var en god fighter, men han misbrugte ikke sin myndighed i samarbejde; han havde humor. Han var levende optaget af mennesker og begivenheder i sin samtid – men også af historiens. I en periode hørte vi på instituttet hver dag om Traps erindringer, i en anden fik vi glimt af H. C. Andersens rejsedagbøger, eller vi hørte om københavnske huse eller facader eller om musikoplevelser.

Når Poul Andersen levende og morsomt fortalte historier om gamle dage, om oplevelser i ind- og udland, sagde vi naturligvis til ham, at han, der havde oplevet så meget og huskede så meget, burde skrive sine me-

moirer. Men Poul Andersen, der havde så megen glæde af andres erindringer, ville sikkert aldrig have skrevet sine egne, jeg tror, han ubevidst ville have følt sig påtrængende. Han kunne naturligvis ikke være den nordiske dialektologis grand old man uden at kende sin egen indsats. Han fik Nordens første særdialektale lærestol og var anerkendt som forsker også uden for Norden, men han forblev på én gang stolt og ydmygt glad, når han selv syntes, noget var lykkedes.

Poul Andersen fik et festskrift på sin 70-årsdag, redigeret og udarbejdet af gamle elever og kolleger. Han var medlem af Kungliga Gustav Adolfs Akademien för Folklivsforskning, af Kungliga humanistiska Vetenskaps-samfundet, Lund og medlem af vort selskab fra 1969. Det var han stolt af og glad for. Men bortset fra mindeordene om Peter Skautrup har Poul Andersen faktisk aldrig talt i Selskabet, det til trods for at han var en fin formidler af sin videnskab.

Han nåede at holde første bind af vort fælles arbejde om sydsamsisk i hånden. Han var taknemmelig for Carlsbergfondets støtte til arbejdet og til trykning af bogens første del, hvortil også Novo's Fond har bidraget. Han vidste i forsommeren 1985, at vi var så godt som færdige med manuskriptet til 2. del. Han havde tidligere ofte sagt, at når vi var ved vejs ende og 2. del forelå, ville han give en meddelelse herom i vort selskab.

Hjelmslev sagde ved Poul Andersens disputats, at dansk dialektologi under Poul Andersens ledelse var second to none. – Jeg behøver ikke at anstille nogen mandjævning mellem de ind- og udenlandske dialektologer, hvis værker jeg har læst. Men jeg tror, at det er sjældent, at et så stærkt engagement i at ville beskrive, tyde og tolke bedst muligt er lykkedes så godt.

Poul Andersen var beskeden, men han blev en af de store inden for udforskningen af det danske sprog.

Vi vil ære Poul Andersens minde.

Bibliografi

M.h.t. Poul Andersens forfatterskab til og med året 1971 henvises til bibliografien i »Studier i dansk dialektologi og sproghistorie tilegnede Poul Andersen«, Kbh., 1971.

1972 Folkemål (Danmark. Gyldendals Egnsbeskrivelse. 9. Nordsjælland med omliggende øer. Kbh., 1972: 207-219).

Danske Dialekttækster II. Ømålstækster 1. Sjællandsk og Sydømål. Kbh., 1973. 67 s. – Udgiver.

- 1974 Anna Pedersen – in memoriam (Danske Folkemaal 20 (Kbh. 1974): 1-3).
Festskrift til Kristian Hald. Navneforskning. Dialektologi. Sproghistorie. På halv-
fjerdsårsdagen 9.9.1974. Kbh., 1974. XVI + 570 s. – Medudgiver.
Hvirvel og Vridel. Et ordgeografisk tolkningsforsøg (Festskrift til Kristian Hald.
Kbh., 1974: 185-204).
- 1976 Danske Dialekttekster IV. Ømålstekster 2. Fynsk. Kbh., 1976. 80 s. – Medudgiver.
Sproget (Turistårbogen 1976. Nordøstfyn. Kbh., 1976: 36-41).
»Vette-ild, som nu corrupte kaldes Vek-ild« (Danske Folkemaal 21,1 (Kbh. 1976):
1-18). – Sammen med Inger Ejkskjær.
- 1977 Dansk Dialektologi i Tiåret 1965-1974 (Danske Studier 1977 (Kbh. 1977): 100-
138).
En Pisallike? (Opuscula Septentrionalia. Festskrift til Ole Widding. Kbh., 1977:
281-286).
- 1978 Johs. Brøndum-Nielsen. Minder om Læreren og Vennen (Acta Philologica Scandi-
navica 32,1 (Kbh. 1978): 1-11).
- 1979 Et atlas over alle Europas sprog (Humaniora 3. 1976-78. Beretning fra Statens
Humanistiske Forskningsråd 1976-78. Kbh., 1979: 89-93).
Universitets-Jubilæets danske Samfund 100 år. Kbh., 1979. 48 s. – Sammen med
Marie Bjerrum og Jørgen Larsen.
- 1980 On the symbol *ə* in the phonetic spelling of ALE. Some observations based on
Danish dialect material (Joep Kruijsen (udg.): Liber amicorum Weijnen. Assen,
1980: 235-242). – Sammen med Inger Ejkskjær.
- 1984 Sydsamsisk. I. Beskrivelse af udtrykssystemet. Ordsamling A-H. Kbh., 1984. –
Sammen med Inger Ejkskjær.
Poul Andersen var desuden medredaktør af tidsskriftet Acta Philologica Scandina-
vica til bind 33 (1982).